

Sporočilo za javnost

Ob svetovnem dnevu hrane

Zavezništvo za prehransko prihodnost Slovenije: kmetje, potrošniki in politika za sistem, ki hrani ljudi in ohranja odpornost

Ljubljana, 15. oktober 2025: Kmetije so srce kmetijsko-prehranskega sistema. Brez njih ni hrane, ni prihodnosti. A potrebne so spremembe. Kmetijsko-prehranski sistem mora biti trajosten in odporen, preobrazba sistema pa mora biti pravična: takšna, ki kmetom predstavlja priložnost, ne grožnje. Potrošniki morajo postati partnerji v odgovorni porabi, politika pa mora ustvariti mehanizme, ki omogočajo prehod v sistem, ki hrani ljudi in planet. Le zavezništvo med kmeti, potrošniki in politiko lahko obrne sistem v smer, ki ohranja življenje in povečuje odpornost.

Trajnostna preobrazba sistema pridelave in potrošnje hrane zahteva spremembe v celotni verigi oskrbe s hrano, za katere je potreben spodbuden, medsektorsko usklajen in na vključujoč način pripravljen sistem politik. Zato Zveza potrošnikov Slovenije, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, Zveza društev ekoloških kmetov Slovenije, Zveza biodinamikov Slovenije, Zveza nevladnih organizacij za zaščito živali Slovenije ter Pomurska ekološka zadruga pozivajo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, naj v procesu priprave Vizije 2040 in priprave novih zakonodajnih predlogov dosledno zasleduje javnozdravstvene in podnebne cilje ter preseže konflikt med kratkoročnimi potrebami in parcialnimi interesi na eni strani ter planetarnimi omejitvami in družbenimi pričakovanji na drugi.

Preventiva se začne na krožniku

Zdrava in trajnostna prehrana ni le osebna izbira, temveč javnozdravstvena in družbena naložba. Da bi omogočili takšne izbire, moramo spremeniti prehransko okolje, ki spodbuja zdrave in trajnostne prehranske navade. Kar postavimo na svoj krožnik, vpliva na naše zdravje, na obremenitev zdravstvenega sistema ter na rabo naravnih virov. Prehranske navade, ki sledijo načelom trajnosti, so zato ključni del preventive – preprečujejo bolezni, zmanjšujejo stroške zdravljenja in hkrati prispevajo k varovanju okolja in ohranjanju naravnih virov. Vse več znanstvenih dokazov potrjuje, da usklajevanje prehranskih smernic z okoljskimi cilji prinaša koristi tako za ljudi kot za planet. **Prehrana, v kateri prevladuje raznolika, polnovredna rastlinska hrana** dokazano zmanjšuje tveganje za bolezni srca, možgansko kap in sladkorno bolezen tipa 2 za 20–30 %. Po ocenah Evropske komisije bi s prehodom na prehrano, bogato z rastlinskimi živili – torej s sadjem, zelenjavo, stročnicami, oreški in polnozrnatimi žiti, veliko naredili za svoje zdravje in s tem bistveno zmanjšali breme za javno zdravstvo. Prepogosto pa tudi pozabimo, da precejšen delež kemikalij vnesemo v telo s polpredelano hrano, a tudi z uživanjem sadja in zelenjave. Zato je pri spreminjanju prehranskih navad prebivalstva smiselno spodbujati k prehodu na ekološko in biodinamično pridelano hrano.

Subvencije naj podpirajo trajnostno pridelavo hrane

Današnji kmetijsko-prehranski sistem je eden največjih povzročiteljev podnebnih sprememb, izgube biotske raznovrstnosti, onesnaževanja vode in tal in družbene neenakosti. Kljub temu pa **velika večina kmetijskih subvencij še vedno podpira konvencionalne, pogosto intenzivne prakse, namesto da bi vlagali v trajnostno ekološko pridelavo in agroekološke pristope, krepili rastlinsko pridelavo in razvoj podeželja.**

Kmetijsko-prehranske politike morajo temeljiti na načelih zdravja ljudi, okoljske vzdržnosti in družbene pravičnosti. Le tako bomo dosegli stanje, kjer bodo kmetje spoštovani varuhi zemlje, potrošniki odgovorni soustvarjalci sprememb in politika gonilo preobrata, ki povečuje prehransko varnost Slovenije. Država mora javni denar preusmeriti v finančne tokove v smer zdrave in trajnostne prehrane. To vključuje sistemsko podporo za sadje, zelenjavo, stročnice in polnozrnata žita. Za hrano, ki je trenutno kritično premalo pridelamo v Sloveniji. Poleg podpor za pridelavo teh živil so dodatni mehanizem za spremembe subvencije za trajnostne kmetijske prakse ter postopno zmanjšanje subvencij za proizvodnjo in potrošnjo hrane, ki negativno vpliva na zdravje in okolje. Nujno je povečati finančno podporo razvoju ekološkega kmetijstva, da bo cilj 25 % ekoloških površin in trga z ekološkimi živil v EU do leta 2040 postal realnost tudi pri nas.

Podnebne in okoljske krize ne moremo ustrezno nasloviti, ne da bi spremenili tudi sistem oskrbe s hrano

Trenutni način pridelave in potrošnje hrane je okoljsko nevzdržen in ne omogoča odpornosti na podnebne spremembe. Oskrba s hrano je največji porabnik in onesnaževalec vode ter največji povzročitelj izginjanja narave in izgube biotske raznovrstnosti. Povzroči tretjino vseh od človeka povzročenih emisij toplogrednih plinov (od tega največ živinoreja) in skupaj z energetiko najbolj zaostruje podnebno krizo.

Slovenija je nadpovprečno izpostavljena podnebnim spremembam in podvržena vedno večjim kmetijskim škodam zaradi vse pogostejših in močnejših suš in ujm z močnimi padavinami. V zadnjih 20 letih smo zabeležili kar šest suš, ki so Slovenijo prizadele v razsežnostih naravne nesreče, slovensko kmetijstvo pa je zaradi izpada dohodka v primarni kmetijski proizvodnji utrpelo za več kot 600 milijonov škode. **Gaja Breclj, direktorica Umanotere, opozarja**, da »brez prehoda na trajnostno pridelavo in potrošnjo hrane ne moremo preprečiti katastrofalnih podnebnih sprememb in ohraniti stabilnih pogojev za življenje na Zemlji. In kakor oskrba s hrano povzroča spremembe v okolju, je zaradi njih tudi čedalje bolj ogrožena. Vse to pomeni, da potrebujemo temeljite spremembe sistema pridelave in potrošnje hrane za povečanje prehranske varnosti, izboljšanje zdravja okolja in ljudi ter povečanje odpornosti sistema oskrbe s hrano na geopolitične in podnebne pretrese. Prehod na bolj trajnosten sistem pridelave in potrošnje hrane je politično zahteven, toda njegove okoljske, družbene in ekonomske koristi bodo ogromne.»

Ključni ukrepi za zmanjšanje okoljskega odtisa in povečanje odpornosti sistema pridelave in potrošnje hrane v Sloveniji so:

- zavarovanje obstoječih kmetijskih zemljišč pred spremembo namembnosti v nekmetijsko rabo ter povečanjem njihove kakovosti s preходом na ohranitvene agroekološke prakse,
- uskladitev kmetijske pridelave s prehranskimi potrebami prebivalcev z zmanjšanjem obsega živinoreje in preusmeritvijo poljedelstva v pridelavo rastlinske hrane za ljudi in
- trajnostna potrošnja hrane s preходом na prehrano z večjim deležem rastlinske, v čim večji meri ekološke in biodinamične, lokalno pridelane in polnovredne sezone hrane ter zmanjšanje odpadne hrane.

Potrebno je spodbudno prehransko okolje

Za preobrazbo prehranskega sistema v smeri večje okoljske vzdržnosti, zdravja in družbene pravičnosti se morajo spremeniti tudi prehranske navade in vrednote potrošnikov. »Zmanjšati moramo uživanje mesa in visoko predelane hrane ter povečati delež stročnic, orešchkov, zelenjave in drugih rastlinskih živil, pridelanih na ekološki način. Hrana ni le izdelek, temveč odraz naših vrednot – skrbi za zdravje, okolje in skupnost. Da bi bile te spremembe mogoče, potrošniki potrebujejo podporno okolje. Ključni korak je jasno, pregledno označevanje živil glede njihovega izvora, trajnostnosti in vpliva na okolje ter zdravje, saj lahko le informiran potrošnik izbira odgovorno. Prav tako je nujna cenovna dostopnost zdrave in trajnostno pridelane hrane, kar zahteva preusmeritev subvencij iz mesa in mlečnih izdelkov v rastlinska živila,“ **poudarja Jasmina Bevc Bahar, predsednica Zveze potrošnikov Slovenije**, in opozarja, “da morajo javne ustanove, šole, trgovine in gostinski obrati postati zgled: ponujati okusne, zdrave in uravnotežene obroke, ki so privlačni in cenovno dosegljivi. Potrošniki potrebujejo tudi izobraževanje in prehransko pismenost ter zaupanje v znanost, ne v tržne slogane. Če želimo prehranski sistem, ki hrani ljudi in planet, morajo potrošniki, kmetje in politika postati zavezniki sprememb.«

Prehod na ekološko kmetijstvo je ključen ukrep prehoda v bolj trajnosten sistem pridelave in potrošnje hrane

Površine ekoloških kmetijskih zemljišč v uporabi so leta 2023 dosegle 12,2 % vseh kmetijskih zemljišč v Sloveniji in trenutno je ekoloških 7,6 % vseh kmetij. Vendar je to še daleč od evropskega cilja, ki predvideva 25 % ekoloških površin do leta 2030. “Največji porast beležimo pri ekoloških vinogradih, površinah za pridelavo zelenjave, sadovnjakih in oljčnikih. Da ohranimo pozitivni trend rasti in ga pospešimo, je nujno stabilno podporno okolje in finančna podpora za izvedbo Akcijskega načrta za ekološko kmetijstvo (ANEK). Ključna pa je tudi krepitev vrednostne verige z ekološko hrano in stalna komunikacija s potrošniki o prednostih ekoloških živil za zdravje in okolje,“ **je pojasnila Tatjana Buzeti, predsednica Zveze društev ekoloških kmetov Slovenije (ZDEKS)**.

Predsednica Zveze biodinamikov Slovenije Sonja Vavken dodaja, da »ekološka ali biodinamična živinoreja povzroča manjše škodljive vplive na okolje od konvencionalne, predvsem pa bistveno bolj skrbita za dobrobit živali (prosto pasóče se živali, prost izhod iz hlevov tudi pozimi).«

Vloga živinoreje pri povečevanju prehranske varnosti in odpornosti

V Sloveniji prevladuje konvencionalna živinoreja, kjer so živali nastanjene v zaprtih hlevih z omejenim gibanjem in z zmanjšano možnostjo za naravno vedenje. Pogoste so nagnetenost, visoka raven stresa in slabo zdravje živali. Trenutni model slovenske konvencionalne živinoreje ni problematičen le z vidika dobrobiti živali, ampak tudi prehranske varnosti. Kar tri četrtine slovenskih njiv namenjamo pridelavi krme, kar v državi z omejenimi ornimi površinami pomeni neracionalno rabo zemljišč. Ko namenjamo večino kmetijskih zemljišč krmi za živino, nam s tem zmanjka zemljišč za pridelavo hrane za ljudi. Kar je glavni razlog, da je samooskrba s hrano v Sloveniji tako nizka. Pridelamo le 55 % pšenice, 40 % krompirja 33 % zelenjave in 16 % sadja, ki ga trenutno zaužijemo.

Ob krizah, zaprtih mejah ali motnjah v uvozu je naš model živinoreje in nasploh preskrbe s hrano še dodatno močno ranljiv, saj je kritično odvisen od uvoženih krmil, gnojil, energentov in antibiotikov. Čeprav smo formalno z mlekom, jajci in mesom trenutno visoko samooskrbni, bi se zaradi odvisnosti od uvoza ob izpadu dobavnih verig kmetijskih vložkov oskrba hitro znižala. Že zdaj je oskrba s kalorijami v Sloveniji pod pragom samozadostnosti, ob krizah pa se tveganje za pomanjkanje hrane močno poviša.

“Rešitev je znana in izvedljiva”, pravi **Samo Curk iz Zveze nevladnih organizacij za zaščito živali Slovenije**: “Živinorejo premaknimo na travinje in hribovska območja, kjer ima ekološki in gospodarski smisel, ter jo utemeljimo na višji dobrobiti in zdravju živali. Na njivah pa prednostno pridelujemo hrano za ljudi. Tako bomo zmanjšali odvisnost od uvoza, okrepili prehransko neodvisnost Slovenije in izboljšali dobrobit živali.”

Ključen je vključujoč proces priprave politik na področju pridelave in potrošnje hrane

Organizacije podpisnice pozdravljamo pobudo Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, da pri oblikovanju Vizije 2040 v proces aktivno vključuje deležnike celotne prehranske verige. Tak vključujoč pristop je strateško ključen, saj lahko le z usklajenim sodelovanjem dosežemo trajnostne in dolgoročno vzdržne rešitve. Zavedamo se, da je proces oblikovanja dolgoročne vizije s številnimi ključnimi deležniki zahteven, vendar upamo, da bo ministrstvo vztrajalo pri odprtem in partnerskem dialogu. Gre namreč ne le za prihodnost posameznih členov prehranske verige, temveč za prihodnost celotne družbe - našega zdravja, okolja ter kakovost življenja.